

Česká literatura na stránkách přílohy *Głosu Ludu Syndzioty*

LIBOR MARTINEK

Vydavatelská činnost na českém Těšínsku má dlouholetou a pestrou tradici, sahající ještě do doby národního obrození druhé poloviny 19. století, kdy Těšínské Slezsko tvořilo kulturně homogenní region, po roce 1920 rozdělený na část polskou a československou.

Začátky polského časopisectví na Těšínsku sahají do roku 1848, kdy se v Těšíně objevilo první číslo *Tygodnika Cieszyńskiego*, v roce 1851 přejmenovaného na *Gwiazdku Cieszyńską*. Od sedmdesátých let 19. století vzniká řada polských časopisů, které byly orientovány nábožensky, hospodářsky a politicky a jejichž vznik souvisí s rozvojem organizačních forem společenského života. Polské časopisectví se zde rozvíjelo o několik let dříve před časopisectvím německým a také před českým.¹ V období sporů o Těšínsko (1918–1920) se tisk stal důležitým agitačním a informačním prostředkem v úsilí o získání každého potenciálního voliče rozličných politických stran. Na tradice *Głosu Robotniczego* (1921–1938) chtěl navázat *Głos Ludu*, který začal vycházet v roce 1945 jako orgán KSČ.² Ve srovnání s dřívějším obdobím to byly jediné polské noviny na českém Těšínsku, ostatní polská periodika byla zaměřena jinak (Zahradnik 1997: 121–148). V roce 1947 bylo rozhodnuto o vydávání kulturní přílohy, mimo jiné proto, že v *Głosu Ludu* nebyl dostatečný prostor k představení

1] Uvádí se počet 200 časopisů na teritoriu o velikosti 2282 km², který v roce 1900 obývalo zhruba 220 000 Poláků, 86 000 Čechů, 56 000 Němců. Intenzivní rozvoj tisku připadá na poslední desetiletí 19. století a první desetiletí 20. století, což souviselo s obdobím dynamického ekonomického rozvoje vlivem kapitalistických způsobů výroby a spolu s tím se zesílením národnostních rozporů a třídního boje (Pilch 1950: 451).

2] První číslo vyšlo ve Fryštátě 6. června 1945; jako vydavatel byla uvedena KSČ. Původně týdeník, později obdeník.

literárních a uměleckých děl příslušníků polské národnostní menšiny. Jejím redaktorem se stal básník a novinář Paweł Kubisz (1907–1968), který měl za sebou zkušenosti z redigování satirického měsíčníku *Sztorcem* (vycházel v roce 1938) a těšil se velké autoritě jako básník, když se mu v meziválečném období podařilo vzbudit kritickou pozornost po vydání sbírky *Przednówek* (1937, rozšířené vydání 1946). Svou poezii psal v těšínském nářečí, které dokázal povýšit do funkce básnického jazyka. Byl to proto také on, kdo přišel s nápadem nazvat novou přílohu *Szyndzioly* (Šindele), což mělo symbolicky odkazovat k dřívějšímu tvrdému životu místního lidu. Redakce tak chtěla ocenit úlohu těšínských Slezanů v obraně polského jazyka a kultury, zdůraznit roli nejnižších společenských vrstev jako základu polských kulturních a národních tradic, oživit genia loci (*Szyndzioly* 1947: 1).

Mezi autory publikujícími v *Szyndziolach* byli jak místní odborníci, spisovatelé a umělci, tak autoři z polské strany Těšínského Slezska, sporadicky i odjinud. Zaměření přílohy nejvíce připomínalo časopis *Zaranie Śląskie*, z něhož převzala některé programové cíle, zejména pokud šlo o myšlenky literárního a obecně uměleckého regionalismu, jehož předním hlasatelem byl v meziválečném období také Kubisz. Podobné akcenty byly dány rovněž politickou situací, v níž časopisy vznikaly (Stępień-Durczok 1981: 33).

Polské obyvatelstvo z českého Těšínska se nacházelo v podobné situaci po první i po druhé světové válce, kdy část Těšínského Slezska připadla Československu. Politické podmínky vyvolaly nutnost větší péče o národní tradice a lidovou kulturu jako základ polství, zvláště když do roku 1948, tedy v období, kdy se vytvářel poválečný československý stát a jeho politika, nebylo ještě jasné postavení polské národnostní menšiny. Významnou roli zde proto sehrával polský tisk, hájící její zájmy. Ačkoli došlo k určité konsolidaci poměrů poté, co byla 10. března 1947 podepsána smlouva o přátelství a vzájemné pomoci mezi Československem a Polskem, na niž navázal doplňující protokol, který upravoval národnostní práva Poláků v Československu a Čechů a Slováků v Polsku, neztratil polský tisk na českém Těšínsku – a to ani po únoru 1948 – svou důležitou roli, již plnil zároveň s obtížně

obnovovanou vydavatelskou a kulturně-osvětovou činností obecně (Martinek 2004: 135–145).

Faktory ovlivňující obsah a zaměření *Głosu Ludu* byly dány zájmem o polské národní záležitosti a zájmy Polské republiky, problémy regionu českého Těšínska (s mimořádným zohledněním situace i na polské straně Těšínského Slezska), o politickou i ekonomickou situaci a kulturně-společenské poměry v Československu. Záměrem redakce bylo vydávání kulturní přílohy *Szyndzioly* jednou za měsíc, avšak různé objektivní důvody zapříčinily, že nevycházela zcela pravidelně.³ Postupně se *Szyndzioly* přetvářely z hlediska obsahu v tiskový orgán Hlavního výboru Polského svazu kulturně-osvětového (Zarząd Główny Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego, ZG PZKO). Poslední číslo vyšlo v listopadu 1949 a v prosinci vyšlo první číslo kulturně-společenského měsíčníku *Zwrot*, oficiálního orgánu PZKO.

Analýza článků v příloze *Szyndzioly* umožňuje jejich rozdělení do tří skupin z hlediska tématu: 1. příspěvky týkající se regionální kultury a soudobého kulturního života Těšínského Slezska; 2. příspěvky, které se týkají dějin regionu; 3. příspěvky na téma polské národní kultury (v Polsku) (Stępień-Durczok 1981: 49–50). Odlišit však lze ještě problematiku československo-polských vztahů. V naší stati se nechceme podrobně věnovat celkovému profilu přílohy, neboť ten byl předmětem monografické práce Elżbiety Stępień-Durczokové. Máme v úmyslu zabývat se recepcí české literatury na stránkách této přílohy.⁴

Doklad o negativním vztahu Pawła Kubisze k Óndrovi Łysohorskému, který se projevil již v meziválečném období, nacházíme

---

3] Od 2. března 1947 do 20. listopadu 1949 vyšlo třiaadvacet čísel, z toho v roce 1947 deset, v roce 1948 sedm, v roce 1949 šest čísel. Příloha vycházela v rozsahu čtyř stran, monotematická čísla (zvláštní, sváteční nebo k výročí) měla větší počet stran (osm, výjimkou bylo dvanáctistránkové 22. číslo věnované přátelství polské a české mládeže, jehož konkrétním odrazem byl pak festival Soutěže mladé tvorby v Ostravě v roce 1949). Kromě toho vyšly dva příležitostné tisky *Głosu Ludu*, které měly formát přílohy *Szyndzioly*, takže je k nim můžeme připočítat.

4] K problematice česko-polské kulturní spolupráce na stránkách *Szyndziolů* viz Martinek 2006.

Szyndziolach z roku 1947 (Kubisz 1947a: 3). Za svou básnickou slávu prý Łysohorsky vděčí předmluvě F. X. Šaldy k jedné sbírce básní,⁵ díky níž byla jeho poezie uznána za nadprůměrnou, velkou a slavnou, „choć posiada raczej tendencję ograniczonego talentu“ (tamtéž). Kubisz se podrobněji zmiňuje o Łysohorského pobytu v Sovětském svazu,⁶ připomíná také kritiku některých řečníků na sjezdu kulturních pracovníků v Moravské Ostravě v roce 1945, kde byla ostře napadena koncepce lašského literárního regionalismu z hlediska československé státnosti. Ironizuje také početné překlady Łysohorského poezie do ruštiny a do dalších jazyků. V závěru připomíná vystoupení ministra Kopeckého, který při návštěvě Slezska 24. listopadu 1946 důrazně připomínal Slezanům, „aby nie byli separatystami“ a varuje čtenáře, že svůj cíl, vytvoření lašského národního vědomí, se Łysohorsky se svou skupinou snaží podobně jako před válkou i nadále realizovat (tamtéž).

S výhradami se setkalo i číslo časopisu *Kytice* přinášející práce polských spisovatelů – Kazimierze Brandyse, Władysława Broniewského, Jerzyho Putramenta, Antonina Słonimského, Juliana Tuwima, Jana Wiktora či Emila Zegadłowicze: „nie możemy jednak nazwać numeru tego krótkim przeglądem współczesnej polskiej twórczości literackiej, gdyż dobór autorów w tym numerze *Kytic* jest prawie jednostronny“ (Kubisz 1947b: 12).

Ostrou kritiku obsahuje Jednostronny artykuł o literaturze polskiej, který se týká článku Jiřího Weila v týdeníku Syndikátu českých spisovatelů *Kulturní politika* (24.–25. 7. 1947) na téma dobového literárního života a umělecké úrovně polské literatury (Kubisz 1947c: 20). Autor polemiky však nechtěně odhaluje také pravdivé skutečnosti ze života polských spisovatelů, když útočí

5] Šlo o prvotinu *Śpiwajuco piasć* (Družstevní práce, 1932). Łysohorsky pro své básně nemohl najít vydavatele, a tak se rozhodl navštívit F. X. Šaldy a poprosit jej, aby k jeho básnické prvotině napsal úvodní slovo (to předtím odmítl Petr Bezruč). Šalda nechal Łysohorského (na chatě na Sázavě) předčítat jeho lašské básně a natolik jej zaujaly, že se rozhodl mu vyhovět.

6] Opírá se tu o informace z článku v pražském časopise *Panorama*, 1945, č. 14 až 15.

na Jiřího Weila proto, že se podíval, v jakém blahobytu žijí polští spisovatelé, nad jejich luxusními byty po Němcích, nad vynikající kuchyní, kluby, léčebnami a dokonce přímořskými penzionáty v okolí Sopot. Weil prý také přehání, když tvrdí, že v Polsku nejsou známi takoví spisovatelé jako Ernst Hemingway, Erskine Caldwell nebo John Steinbeck, zatímco můžeme najít překlad knihy švýcarského kolaboranta Johna Knittela, že vychází spousta braku (překlady naivních detektivek, kovbojek a rodokapsů), že v Polsku sice vychází množství literárních časopisů, ale většinou se otiskuje domácí literatura, kdežto zahraniční minimálně. Český spisovatel také nesprávně hodnotí polskou literaturu, když tvrdí, že Polsko má sice své velké romantické a realistické spisovatele, v současnosti však je málo skutečně vynikajících polských autorů. Weilovi nedává Kubisz za pravdu ani v tom, že by jím vysoce hodnocený polský spisovatel Stanisław Dygat byl existencialistou – „bo nie zna ani Kafki, ani Sartre’a [...] ani Camusa“ (tamtéž). Kromě toho se Weil mylí, když tvrdí, že se poprvé v dějinách Polska prosazuje dělnická třída v dějinách kultury, která představuje jiný proud než krásné domy polských spisovatelů, bohaté obědy a vysoké honoráře, jelikož tento proud dělnické literatury již v Polsku existuje několik let, minimálně od *Pamiętników pisarzy chłopskich*.⁷ A nakonec je Weil označen za neúspěšného spisovatele, jemuž byla sice udělena před válkou cena za román *Dřevěná lžíce*, ale kniha dosud nebyla vydána.

Kubisz se s Weilovým románem sice v té době seznámit nemohl, nicméně patrně by byl překvapen novým rozměrem ruské látky, zahrnující „stíny stalinismu, disfunkčnost plánové ekonomiky a vířivou rozpornost sovětské reality, nepodléhající západoevropským měřítkům“ (Janáček 1998: 671) – proto román po válce již vyjít nemohl, vyšel italsky v roce 1970 a česky v roce 1992.⁸ Ostatně téma stalinských lágrů, o nichž se román zmiňuje,

---

7] Kubisz zde měl pravděpodobně na mysli edici *Pamiętniki chłopów*, 1–2 (Warszawa, 1935–1936).

8] V druhé polovině roku 1950 řešila česká sekce SČSS případ K. J. Beneše (1896 až 1969) a J. Weila: „Na 9. schůzi výboru české sekce [...] dne 10. listopadu

mohlo být blízké polským čtenářům, kteří měli s těmito zařízeními vlastní zkušenost, a nejen těm.⁹

Za záslužnou Paweł Kubisz označil plánovanou polskou edici vydavatelství Kola moravských spisovatelů. Ještě v roce 1947 v ní měl vyjít překlad románu *Lad serca* (1938; Řád srdce, 1947) Jerzyho Andrzejewského, v roce 1948 měl následovat překlad *Żelazne Korony* (1936) Hanny Malewské a *Ożywczce Krynice* (1946) Jana Wiktora; dvě posledně zmíněné knihy již nevyšly. Článek *Wznowienie miesięcznika Kolo* informoval o obnovení literárního časopisu Kola moravských spisovatelů *Kolo* (Jasiczek 1948: 56). Ve dvojčísle *Kola* z roku 1948 za leden a únor redakce *Szyndziolů* ocenila zajímavé práce Vojtěcha Martínka, Františka Křeliny, Kamila Bednáře a dalších, ale zvláštní pozornost si zasloužil překlad díla Adama Mickiewicze *Trzy Burdysowie* (*Balada litevská*, přel. Václav Renč).

Po roce 1948 se objevuje větší počet příspěvků s problematikou česko-polského kulturního soužití – měly manifestovat novou etapu spolupráce mezi slovanskými národy, jež se vydaly na cestu socialismu.

Článek *Z współpracy polsko-czechosłowackiej* svědčil o poválečném obnovování literárních styků (PAP 1949: 88). V roce 1949 byla přiznána cena za překlady československé literatury do polštiny a polské literatury do češtiny. Polská porota ocenila zásluhy na poli popularizace československé literatury v Polsku redaktora básnické revue *Kamena* Kazimierze Andrzeje Jaworského. Česká porota zase vyzdvihla překladatelské dílo Františka Halase.¹⁰ *Szyndziolů* již dříve uveřejnily i jednu Halasovu báseň (Halas

---

1950 v 15 hod. v Klubu čs. spisovatelů po diskusi účastníci odhlasovali návrh na vyloučení J. Weila ze Svazu čs. spisovatelů“ (Bauer 1999: 14–15).

9) Tematicko-typologické srovnání Dygatovy tvorby s některými předválečnými i poválečnými díly Weilovými (srov. např. Jedličková 1992) se naší literárněvědné komparatistice, orientované na polskou literaturu, nebo polské bohemistice přímo nabízí.

10) Během pobytu v Polsku obdržel Halas Řád Polonia restituta jako dík za překlady Mickiewicze. V roce 1949 mu pak byla na polském velvyslanectví v Praze udělena za překlady téhož autora Cena polského PEN-klubu (Kundera 1989: 329).

1948: 59), což svědčilo o tom, že její redakce uznávala nejen jako zasloužilého překladatele,¹¹ ale i jako významného básníka.¹² Bohužel to byla jediná ukázka z české literatury na stránkách této přílohy za celou dobu její existence.

Nepřehlédnutelným příspěvkem Pawła Kubisze je jeho zamyšlení nad literaturou socialistického realismu, k němuž ho inspiroval článek v týdeníku *Kulturní politika* (17. června 1949, č. 24). Týdeník kritizoval dramatickou práci ostravských autorů Ladislava Bublíka a D. Plicha (?)¹³ *Velká tavba* (1949) za neznalost daného pracovního prostředí, povrchnost a nepřipravenost k napsání díla tohoto druhu, malou originalitu formy a obsahu, schematičnost v pojetí dramatických konfliktů a psychologického obratu. *Velká tavba* byla také hrána pro dělníky třineckých železáren, takže byla známa přinejmenším části čtenářů přílohy *Szyndzioly*. Kubisz staví do protikladu k *Velké tavbě* jiné dílo té doby – *Partu brusiče Karhana* (1949) Vaška Káni a dává ji za vzor jako „pierwszy, oryginalny czeski utwór sceniczny, propagujący w sposób nader stosowny i głęboko przemyślany – socjalizm“ (Kubisz 1949: 98). Doporučuje také amatérským divadelním souborům na českém Těšínsku, aby do svého repertoáru zařadily rovněž „Zespól szlifierza Karhana [...] bo szlifiarka także dzwoni muzyczką, wprawdzie nie taką sobie ‚kopiowaną‘ muzyczką, zapożyczoną z taktu rumby – lecz muzyką radosnej pracy“ (tamtéž).

Konečná podoba hodnocení česko-polských vztahů v polském „menšinovém“ tisku na českém Těšínsku byla ovlivňová-

---

11] Jak to potvrzuje článek Nowe przekłady Mickiewicza na język czeski (Szyndzioly 1948: 80), který informuje o výstavě české a polské „socialistické“ knihy v Českém Těšíně – vystaveny byly Halasovy překlady *Dziadů* (1823; česky 1947), *Konráda Wallenroda* (1828; česky 1947) a *Grażiny* (1823; česky 1947).

12] Halas je rovněž připomenut v souvislosti s oslavami Mickiewiczova 150. výročí narození, kdy byl v Praze povolán organizační výbor pro mickiewiczovské slavnosti. Předsedou výboru se stal ministr školství Z. Nejedlý, místopředsedy ministr informací V. Kopecký, zplnomocněnci vlády L. Novomeský a O. Pavlík, básník F. Halas (Szyndzioly 1948: 80).

13] Většina literatury ale uvádí jako spoluautora *Velké tavby* Milana Fialu (srov. Magdoň 2001: 45).

na redakci *Głosu Ludu* jako politicky zaměřených novin, nebyla vytvářena bezprostředně jejich kulturně-společenskou přílohou. Nicméně změny v politice Československa obecně a v národnostní politice zvláště pociťovalo polské obyvatelstvo českého Těšínska velmi intenzivně. Přinášely s sebou i proměny v oblasti kulturního a společenského života, o jejichž stavu a vývoji příloha *Szyndzioly* referovala. Nabízí se v této souvislosti otázka, zda představovala onen kýžený most spolupráce mezi oběma etnickými skupinami na Těšínsku, případně i na úrovni oficiální spolupráce československo-polské. Přestože v roce 1949 příloha zanikla, je tato otázka aktuální dodnes a týká se i jiných médií než jen tisku.

Kulturně-společenská příloha *Szyndzioly* byla tedy prvním poválečným pokusem o vytvoření platformy, umožňující prezentaci polské kultury českého Těšínska. Problematika kulturního života v ní byla určována s ohledem na zájmy polské národnostní menšiny, literární složka přílohy měla prvořadý úkol vytvářet, udržovat a dále rozvíjet národnostní povědomí, později, zejména od roku 1948, přispívala k integraci polského obyvatelstva do československé společnosti. Umělecké a estetické hodnoty v ní byly podřízeny cíli zachování kulturní identity polské společnosti českého Těšínska. Historik Ludwik Brożek se domníval, že „*Szyndzioly* ukazywały się zbyt krótko, by mogły w szerszej mierze zrealizować swój program“ (Brożek 1972: 17), což se týkalo zejména folklorní tematiky, neboť některé ohlášené záměry redakce už nebyly dokončeny. Orientaci a programové cíle přílohy *Szyndzioly* převzal měsíčník *Zwrot*.

Ve své době, již můžeme v životě polské národnostní menšiny na českém Těšínsku označit za přechodnou, sehrály *Szyndzioly* důležitou roli při vytváření pocitu spojení jejich čtenářů s Polskem a jeho kulturou i přes administrativní rozdělení Těšínského Slezska a také při uvědomění si kulturních hodnot rodného kraje.

Literatura

BAUER, Michal

1999 J. Weil a K. J. Beneš, dva problémoví spisovatelé, *Tvar*, č. 16, s. 14–15

BROŹEK, Ludwik

1972 Przypomnienie Szyndziolów, *Zwrot*, č. 6, s. 15–17

HALAS, František

1948 Obol, *Szyndzioly*, č. 13, s. 59 (překladatel neuveden)

JANÁČEK, Pavel

1998 Jiří Weil, in *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*, red. P. Janoušek a kol. (Praha: ÚČL AV ČR – Brána, Knižní klub), s. 671

JASICZEK, Henryk (podepsáno -ek.)

1948 Wznowienie miesięcznika Koło, *Szyndzioly* 2, č. 12, s. 56

JEDLIČKOVÁ, Alice

1992 Shledávám, chtě chválit skutky božské, že bohové jsou zlí..., in J. Weil: *Dřevěná lžice*, edd. J. Víšková, A. Jedličková (Praha: Mladá fronta), s. 199–207

KUBISZ, Paweł

1947a Ńndra Lysohorsky, *Szyndzioly*, č. 1, s. 3 (podepsáno Kielsz)

1947b Ciekawostki literackie, *Szyndzioly*, č. 3, s. 12 (podepsáno f. bk-)

1947c Jednostronny artykuł o literaturze polskiej, *Szyndzioly*, č. 5, s. 20 (podepsáno Łup.)

1949 Jeszcze o sztukach propagujących socjalizm, *Szyndzioly*, č. 21, s. 98 (podepsáno –eł–)

KUNDERA, Ludvík

1989 Data, fakta, citáty o životě a díle Františka Halase, in F. Halas: *Životem umřít*, ed. A. Stích (Praha: Československý spisovatel), s. 317–379

MAGDOŇ, Libor

2001 Ladislav Bublík, in *Literární slovník severní Moravy a Slezska*, red. I. Málková, S. Urbanová (Olomouc–Ostrava: Votobia – Ústav pro regionální studia OU), s. 44–45

MARTINEK, Libor

2004 K ediční činnosti polské národnostní menšiny českého Těšínska, in L. M.: *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Opava: Slezská univerzita), s. 135–145

2006 *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (Opava: Slezská univerzita)

(PAP) [Polska Agencja Prasowa]

1949 Z współpracy polsko-czechosłowackiej, *Szyndzioly*, č. 19, s. 88

PILCH, Andrzej

1950 Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848–1920, in *Studia i materiały z dziejów Śląska* 3, red. K. Popiołek (Wrocław: PAN), s. 451

STĘPIEŃ-DURCZOK, Elżbieta

1981 *Szyndzioly, dodatek Głosu Ludu w latach 1947–1949. Próba monografii* [Praca magisterska] (Cieszyn: Uniwersytet Śląski – Filia w Cieszynie)

SZYNDZIOŁY

1947 Szyndziolom na drogę – od Redakcji, *Szyndzioly*, č. 1, s. 1

1948 Nowe przekłady Mickiewicza na język czeski, *Szyndzioly*, č. 17, s. 80

ZAHRADNIK, Stanisław

1997 Vydavatelská činnost a sdělovací prostředky, in *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920–1995)*, ed. K. D. Kadłubiec a kol. (Ostrava: FF OU), s. 121–148

Mgr. Libor Martinek, PhD., Slezská univerzita v Opavě